

Mål for Sprog og Læsning

for børnehaven, grundskolen og F5 og F6

2009

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Børnehavens 2 til 5-årige børn	5
Det talte sprog	5
Sprog og sprogbrug	5
Skriftsprogstilegnelse – skrivning	5
Børnehavens førskolegruppe	6
Mål	6
Det talte sprog	6
Sprog og sprogbrug	7
Viden om sprogtilegnelse og egen læring	7
Skriftsprogstilegnelse – læsning	7
Skriftsprogstilegnelse – skrivning	7
Sprog- og læseudvikling i forhold til skolens undervisning	8
Undervisningen på 1. og 2. klassetrin	10
Mål efter 2. klassetrin	10
Det talte sprog	10
Sprog og sprogbrug	11
Viden om sprogtilegnelse og egen læring	11
Skriftsprogstilegnelse – læsning	11
Skriftsprogstilegnelse – skrivning	11
Undervisningen på 3. og 4. klassetrin	12
Mål efter 4. klassetrin	12
Det talte sprog	12
Sprog og sprogbrug	13
Viden om sprogtilegnelse og egen læring	13
Skriftsprogstilegnelse – læsning	13
Skriftsprogstilegnelse – skrivning	13
Undervisningen på 5. og 6. klassetrin	14
Mål efter 6. klassetrin	14
Det talte sprog	14
Sprog og sprogbrug	15
Viden om sprogtilegnelse og egen læring	15
Skriftsprogstilegnelse – læsning	15
Skriftsprogstilegnelse – skrivning	15
Mål for sprog og læsning – synoptisk opstilling	16
Centralt stillede prøver ved Dansk Skoleforening for Sydslesvig	23
Liste over materialer, der er udarbejdet til Sprog og Læsning	24

Indledning

Baggrund

Fra forskning ved vi, at pædagoger og lærere i indskolingen gennem leg med sproget og ved udvikling af børnenes sproglige opmærksomhed er med til at skabe gode forudsætninger for læseindlæringen. Endvidere ved vi, at god læsefærdighed på et barns modersmål ikke automatisk overføres til andetsproget. Det er barnets sproglige kompetence på andetsproget, der er afgørende for læsekompetencen, dvs om elevens ordforråd og begrebsverden er udviklet, så det læste forstås.

Tilegnelsen af danske sprogfærdigheder er en proces, som varer hele barnets børnehave- og skoletid, og som i skolen ikke kan isoleres til faget dansk. De forskellige faglærere har også del i denne opgave. Især skal dansk-, tysk- og orienteringsfaglærere være opmærksomme på, at eleven fra ca. 3. klassetrin skal have udviklet sit sprog til at omfatte såvel abstrakte begreber som mange specielle faglige og før-faglige udtryk for at kunne få tilstrækkeligt udbytte af undervisningen.

Formålet med den øgede opmærksomhed på sprog og læsning

Det overordnede formål med at fokusere på sprog og læsning er at øge barnets kommunikative kompetence, dvs. sætte det i stand til at anvende tale- og skriftsproget funktionelt i mange forskellige sammenhænge. Dette betyder, at grammatik og sætningsopbygning skal være nogenlunde korrekt; men det drejer sig især om, at ordforrådet øges således, at eleverne ikke bare kan anvende det danske sprog uforpligtende, men også i faglige sammenhænge. En tilfredsstillende læsekompetence omfatter både relevante afkodningsfærdigheder og god læsehastighed og umiddelbar forståelse af tekstens indhold.

Børnehaven

I børnehaven er formålet at give alle børn gode forudsætninger for tilegnelsen af det danske sprog. Hos de yngste børnehavebørn skal grundlaget for et godt dansk talesprog skabes på baggrund af deres erfaringer fra modersmålet og kombineres med en stimulering af de sansemotoriske færdigheder. I førskolegruppen skal der yderligere tilrettelægges forløb, hvor der målrettet arbejdes med begrebsindlæring, sproglig opmærksomhed og skriftsprogsudvikling, så børnene senere får lettere ved at tilegne sig læsefærdigheden.

Skolen

I skolen er formålet at udbygge elevernes ordforråd og begrebsverden, at nedbringe antallet af elever med vanskeligheder i læsning samt så tidligt som muligt at lokalisere elever med specifikke vanskeligheder.

Ud over aktiviteter, der fremmer den talesproglige udvikling, arbejdes der med afkodningsstrategierne, ligesom der undervises i læseforståelse. Den legeskrivning, som har fundet sted i børnehaven, udvikles således, at eleven i slutningen af 6. klassetrin kan anvende skriftsprogets principper for skrive- og staveudvikling.

Pædagoger og lærere

Det er vigtigt, at pædagoger og lærere arbejder ud fra en bevidst holdning til sprog og læsning. Hensigten med samarbejdet mellem pædagoger og lærere i indskolingsfasen er dels at lette overgangen for børnene fra børnehaven til skolen, dels at informere om børnenes sproglige udvikling og dels at lokalisere børn med specifikke indlæringsvanskeligheder.

Bilag

- Liste over materialer, der er udarbejdet til Sprog og Læsning
- Oversigt over evaluering ved Skoleforeningen

Børnehavens 2 til 5-årige børn

Indledning

Når barnet begynder i børnehaven, har det erfaringer med sit førstesprog. Barnet bliver efterhånden i sit møde med andetsprog bevidst om, at der er tale om to forskellige sprog.

I arbejdet med sprog- og begrebstilegnelsen er det vigtigt, at det kropslige, det rumlige og det musiske inddrages. Ord og begreber skal opleves, sanses, røres ved, smages på, så barnet husker betydningen og oplevelserne.

Sprogtilægnelsen skal foregå i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen.

Der skal arbejdes med sprogtematiske forløb, som er meningsfulde for barnet.

Formål

At barnet udvikler sproglig kompetence og lyst til at anvende det danske sprog.

At give barnet mulighed for at få erfaringer med ord i forskellige situationer.

At barnet bruger og udvikler sproget i kommunikation og i samarbejde med andre.

At barnet bliver nysgerrigt i forhold til bøger og skriftsproget.

Det talte sprog

At barnet

- lærer at lytte til det danske sprog
- lærer at lytte til højtlesning
- lærer at forstå danske ord som knytter sig til tilbagevendende daglige handlinger
- lærer at forstå hovedindholdet af danske billedbøger
- lærer at forstå meningen i enkle sætninger
- kan sætte ord på tilbagevendende daglige handlinger
- lærer at danne korrekte sætninger
- deltager i små rollespil og dramatiseringer af fortællinger og sange
- lærer at indgå i samtaler og dialog om forskellige temaer, som gruppen arbejder med
- lærer at samtale om alderssvarende bøger og billedmedier.

Sprog og sprogbrug

At barnet

- lærer udtryk og begreber for nære konkrete ting
- lærer et basisordforråd af især substantiver og verber. Basisordforrådet udvides senere med farvernes navne, ofte anvendte adjektiver og præpositionsforbindelser fx for tid
- lære at anvende gængse faste vendinger.

Skriftsprogstilegnelse – skrivning

At barnet

- får mulighed for og bliver opfordret til at legeskrive.

Børnehavens førskolegruppe

Den viden og de erfaringer førskolebarnet allerede har tilegnet sig i hjemmet og i børnehaven, skal videreudvikles igennem førskolegruppens sproglige aktiviteter.

Barnet i førskolealderen elsker at lege med rim, remser, vrøvlord, antonymer (ord med modsat betydning) mm. Dvs. barnet er ved at udvikle det situationsuafhængige sprog og eksperimenterer meget med sproget. Her benytter barnet sig meget af dets førstesprog, men forsøger sig også på andetsproget.

Barnets vil i denne alder ofte producere sprogblandinger. Dette kan ses som en bevidst eller ubevidst, kreativ og brugbar mulighed.

Det er et godt tidspunkt at udvide sprogarbejdet, således at barnet får mulighed for at opdage og beskæftige sig mere målrettet med andetsprogets indre struktur, så som sætningdannelse, orddannelse, bøjningsformer og sprogets rytme og udtale.

Når barnet skal have erfaringer med skriftsproget, er det både et spørgsmål om, at det skal lære bogstaver, stavelser og sætninger, og at barnet får en fornemmelse for, at det skrevne sprog symboliserer tale og er et kommunikationsmiddel. Desuden skal barnet lære, at man skriver fra venstre mod højre, og at man begynder et bestemt sted på siden.

Formål

At barnet får mulighed for at styrke og videreudvikle sproglige færdigheder.

At barnet gennem oplæsning og fortælling får videreudviklet sit ordforråd og sin begrebsverden.

At der gennem gruppesamtaler og dialog øves forskellige former for lytte- og taleroller, herunder at lytte opmærksomt til andre og selv at tage og føre ordet.

At barnet oplever glæde ved at bruge dansk, således at der skabes gode forudsætninger for læseindlæringen.

At der arbejdes hen imod en bevidsthed om sprogets forside.

At de voksne appellerer til barnets fantasi og nysgerrighed og dermed giver barnet lyst til at beskæftige sig med bøger og andre skriftlige medier.

Det talte sprog

At barnet kan

- lytte aktivt
- lytte til højtlesning og fortælling med forståelse
- forstå talt dansk om kendte emner, som forekommer i dagliglivet
- forstå og følger en instruktion og en kollektiv besked.
- fortælle forståeligt med støtte om egne oplevelser og beskrive daglige gøremål knyttet til børnehave, hjem og fritid
- anvende et mundtligt sprog aktivt med begreber og sætninger
- deltage i rollespil og dramatiseringer af fortællinger og sange
- indgå i samtaler og dialog om forskellige temaer, som gruppen arbejder med
- samtale om alderssvarende billedmedier.

Sprog og sprogbrug

At barnet kan

- anvende overbegreber på hverdagsting (f.eks. legetøj, frugt, møbler)
- anvende begreber for rum og retning
- anvende gængse faste vendinger
- forstå enkel grammatiske bøjninger.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

At barnet

- kan deltage i små samtaler om sprog og hvorfor man lærer sprog
- opmuntres til at anvende kommunikationsstrategier, bl.a. brug af overbegreber, mimik og kropssprog
- opmuntres til at turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber
- spørger eller gør opmærksom på, at noget ikke er forstået
- ved at en tekst har en oplevelses- og en meddelelsesværdi
- samtale om, hvad man bruger læsning og skrivning til.

Skriftsprogstilegnelse – læsning

At barnet

- kender læseretningen
- kan finde og skrive eget navn
- kan skelne mellem tal og bogstaver
- ved at ord er opbygget af lyde, og at en historie/tekst er opbygget af ord og sætninger
- kan opdele ord i stavelser
- kan finde forlyd i lydrette ord.

Skriftsprogstilegnelse – skrivning

At barnet

- kan tegne/legeskrive en fortælling, som barnet selv kan gengive.

Sprog- og læseudvikling i forhold til skolens undervisning

Talesproget

Talesproget udvikles gradvist gennem relationer med omverdenen og med det deri liggende kommunikative behov som en grundforudsætning. Barnet har brug for talen, når det vil udtrykke et ønske eller for at udtrykke en følelse af fx velbehag, glæde, ulyst og smerte. Nogle forskere vurderer, at børn behersker ca. 8.000 - 10.000 ord på deres modersmål, når de starter i 1. kl., og at ordforrådet udvides med ca. 3.000 ord årligt.

Hos elever i 3.– 4. klasse er førstesproget som regel færdigbygget som system. Sætningsopbygningen er korrekt, ordene placeres i rigtig rækkefølge. Hvor yngre børn kun anvender få sætningsled, taler skolebarnet i stadig mere udbyggede, komplekse sætninger, ligesom de fleste grammatiske bøjningsmønstre beherskes. Udvikling af ord og dybden i begrebsudviklingen foregår i modsætning til udvikling af syntaks gennem hele livet.

Alle de forskellige former for information og kommunikation med de mange forskellige mennesker, barnet færdes med i skolen, stiller store og forskellige krav til sprogets form og til måden at udtrykke sig på. I faglige sammenhænge skal barnet lære at udtrykke velbegrundede og logiske slutninger. De vigtigste sprogfunktioner for skolebarnet er et større samspil mellem den egentlige kommunikative tale og ”talen for sig selv”, det indre sprog. Den indre tale sætter barnet i stand til at planlægge sine handlinger.

Skriftsproget

Når børnene starter i skolen tilegner de sig en ny form for sprog, nemlig skriftsproget, som gør mulighederne for kommunikation mere sammensatte, da det giver lejlighed til at henvende sig til en større ikke tilstedeværende kreds.

Tilegnelse af læsning/skriftsprog er en proces, der hele tiden er under ændring. Læseudviklingen kan karakteriseres ved, at eleven formår at udnytte sin viden på stadig højere niveauer i teksten. Læseundervisning, der skal finde sted gennem hele skoleforløbet, må tage udgangspunkt i, hvor langt den enkelte elev er kommet i sin læseudvikling. Læseundervisningen består af undervisning i afkodning og i læseforståelse, der er indbyrdes afhængige, for at det giver mening at tale om læsning. Det kan illustreres med følgende ”regnestykke”

Læsning = afkodning x forståelse

Hvis en af faktorerne er 0, er der ikke tale om læsning. Det er derfor vigtigt, at der i hele skoleforløbet fokuseres på undervisning i både afkodning og læseforståelse, hvor undervisning i afkodning vil fylde mest på de første klassetrin.

For at sikre en god læseforståelse er det vigtigt at der allerede fra de yngste klassetrin undervises i forskellige læsestrategier både i forhold til skønlitterære og faglige tekster.

Læseforståelse

Når vi skal forstå talesproget, indgår både kropssprog og følelser. Tonen i et budskab kan somme tider være vigtigere end ordene. Når eleverne skal tilegne sig indholdet i forskellige tekster, er en god forforståelse vigtig. Ved forforståelse forstår man elevens forhåndsviden om tekstens indhold, sprogstruktur og de anvendte ords betydning. Når man arbejder med tosprogede elever, er det især vigtigt at sikre sig, at eleverne forstår indholdet af de betydningsbærende ord i teksten. Det er desuden vigtigt at undervise eleverne i forskellige strategier, der hjælper dem med at undersøge og forstå ukendte ord og vendinger og at strukturere viden og oplysninger i de tekster, de læser.

Målet ved slutningen af 6. klassetrin

Ved slutningen af 6. klasse er målet for sprog og læsning, at eleverne kan formulere sig nuanceret på dansk i længere sammenhænge samt benytte forskellige læsestrategier, så læsningen tilpasses efter teksten og hensigten med teksten. Med andre ord skal en kvalificeret og god læsefærdighed på dette klassetrin kunne anvendes til at tilegne sig informationer i forskellige former for tekster i alle skolens fag.

Undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Arbejde med den sproglige udvikling

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger ved skolestart. At se, lytte, tale og forstå er fundamentet for undervisningen på disse klassetrin..

Eleverne skal opleve sproget ved at lytte og deltage i fælles oplevelser, sange, lege og rollespil. Billeder og andre visuelle udtryk anvendes til at støtte forståelsen og begrebs/ordforråds-indlæringen. Undervisningen bygger på, at sprog, handling og oplevelser kædes sammen.

Det er vigtigt, at eleverne er aktive sprogbrugere. Undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er i centrum. Eleverne opfordres til at referere og fortælle om egne oplevelser og viden, som er tilegnet gennem forskellige medier.

Eleverne skal opmuntres til at spørge om det, de ikke forstår, eller det de undrer sig over. Hvis eleverne mangler ord til at komme videre med en fortælling, opfordres de til at "sige det på en anden måde".

Kommunikationsøvelser og –spil inddrages, for at eleverne kan lære regler for at indgå i samtaler og vænne sig til at bruge det danske sprog i indbyrdes samtaler.

Selv om eleverne mangler ord og viden om sprogets systematik, skal de til stadighed opfordres til afprøve deres sproglige færdigheder.

Det er vigtigt, at eleverne oplever, at det er naturligt at lave fejl, når man skal lære sprog. Gennem hele forløbet er lærerens oplæsning af forskellige teksttyper central for udviklingen af elevernes lytteforståelse og sprogudvikling.

Arbejde med læsning

Læsningens formål vil altid være at opnå forståelse af en tekst. En indlysende forudsætning for dette er, at barnet kan identificere de skrevne ord, og afkodningen er derfor ofte i fokus i den første dansk- og tyskundervisning. For en del elever kræver afkodningen megen opmærksomhed, og en forankring af læsefærdigheden frem mod flydende læsning kræver megen læsning af passende lette tekster tilpasset den enkelte elev.

Efter 2. klassetrin

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Det talte sprog

- Lytte til fortælling og oplæsning med forståelse
- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen og i samtaler
- forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster
- forstå og følge en instruktion og en kollektiv besked
- følge med i lyd- og billedmedier om emner, der er centrale for eleverne, og gøre rede for hovedindholdet
- fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid
- udtrykke sig forståeligt i samtale, genfortælling og fortælling
- deltage i rollespil og dramatiseringer
- bruge talesproget i samtale, samarbejde og fremførelse.

Sprog og sprogbrug

- Anvende og forstå et elementært ordforråd, herunder også færdige ord
- vide, at sprog er opbygget af ord og sætninger, og at der er forskellige ordklasser.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

- Deltage i små samtaler om sprog, og hvordan man lærer sprog
- lære at anvende kommunikationsstrategier, bl.a. omskrivning, brug af overbegreber og synonymmer, mimik og kropssprog
- turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber
- spørge eller gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået.

Skriftsprogstilegnelse – læsning

- Tilegne sig de grundlæggende strategier i forbindelse med læseprocessen som at benytte bogstavlydene effektivt i afkodningen af ukendte ord, anvende ordbil- leder, anvende allerede kendte ord i afkodningen af ukendte ord og benytte sig af de ydre ledetråde
- læse en ukendt tekst passende til alderstrinnet
- udtrykke sin egen forståelse af teksten.

Skriftsprogstilegnelse – skrivning

- Skrive små meddelelser og enkle tekster om egne oplevelser
- stave små lydrette ord og de hyppigst anvendte ord korrekt
- benytte computeren til skrivning af små tekster.

Undervisningen på 3. og 4. klassetrin

Arbejde med den sproglige udvikling

Der arbejdes med varierede lytte- og læseforståelsesaktiviteter. Eleverne forberedes til lytteaktiviteten fx ved at arbejde med udvalgte fokusord i en tekst inden den læses højt eller ved at gætte på en histories indhold ud fx titel, forside eller billeder. Forskellige lyd- og billedmedier inddrages i undervisningen.

Arbejdet med elevernes ordforråd har en central plads i undervisningen. Gennem tematisk arbejde kommer man rundt om ord og begreber på forskellige måder og ordene lagres i en sammenhæng. Arbejdet systematiseres ved at sætte fokus på over-/underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle. Der sættes fokus på førfaglige og faglige ord.

Samtalen bruges i forskellige sammenhænge som meningsudveksling, vidensdeling og konfliktløsning. Der fokuseres løbende på elevernes aktive deltagelse i disse situationer. Elevernes lydhørhed overfor sprogets nuancer og deres opmærksomhed og nysgerrighed over sproglige fænomener stimuleres. Samtidig med at der eksperimenteres med sprogets muligheder, indgår sproglære i stigende omfang i arbejdet med sprogbrug og sprogrigtighed.

Undervisningen er præget af tillid og accept, så eleverne får mod på at eksperimentere med deres eget sprog og bevarer lysten og modet til at anvende det.

Eleverne har efterhånden brug for at læse på tværs af fagene og i hverdagen, og de har derfor et begyndende behov for at kunne variere deres læsemåde. Endvidere er det vigtigt, netop på disse klassetrin at styrke læseforståelsen ved at fokusere på bevidstheden om forskellige sider af teksten som f.eks. syntaks og begreberne bag ordene.

Arbejde med læsning

Da en god læsehastighed er af stor betydning for eleverne især på de kommende klassetrin, er en forankring af læsefærdigheden på den enkelte elevs aktuelle niveau nødvendig. Målet er, at eleverne efterhånden lærer at tilpasse deres læsehastighed til de tekster de læser, så de ved hvornår de skal læse langsomt for at forstå og hvornår de kan sætte tempoet op. En forøgelse af læsehastigheden kan ske gennem et intensivt læsekursus i klassen, hvor læreren har rådighed over mange bøger på forskelligt niveau.

Efter 4. klassetrin

Undervisningen skal lede frem mod at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Det talte sprog

- Lytte til fortælling og oplæsning og følge op med spørgsmål
- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen, i samtaler og i elektroniske medier
- forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster
- forstå og følge med i lyd- og billedmedier, og gøre rede for hovedindholdet eller detaljer, afhængigt af formålet
- give mundtligt udtryk for fantasi, følelser, erfaringer og viden
- udtrykke sig forståeligt i fortælling, referat og diskussion
- bruge talesproget i samtale, samarbejde, diskussion, fremlæggelse og fremførelse.

Sprog og sprogbrug

- Anvende og forstå et elementært førfagligt og fagligt ordforråd, der anvendes i undervisningen
- vide, hvad en sætning er, og kende til forskellige ordklasser.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

- Deltage i samtaler om sprogtilegnelse, fx at sprog kan læres i og uden for skolen
- anvende enkle kommunikationsstrategier, fx omskrivning, brug af overbegreber og synonymmer
- gætte på betydningen af ukendte ord og vendinger i forbindelse med billede-, lyd- og læsetekster
- bruge forskellige strategier for at tilegne sig viden og forståelse fx at bruge ord-bog, internet, skolebibliotek.

Skriftsprogstilegnelse – læsning

- Læse skøn- og faglitteratur skrevet for alderstrinnet og gengive hovedindholdet af disse tekster
- læse sikkert med en god læsehatighed fx kunne læse underteksterne på alderssvarende tv
- tilegne sig classesvarende teksters indhold og genfortælle dem
- læse en instruktion, arbejdsbeskrivelse eller lignende og vise forståelse gennem handling
- begyndende analyse af elementer i tekster fx personbeskrivelse
- søge viden på egen hånd gennem læsning
- finde oplysninger i kendt og ukendt tekst gennem oversigtslæsning og punktlæsning
- Udvikle egnede læsestrategier i forhold til faglige tekster.
- oplæsning med indlevelse.

Skriftsprogstilegnelse – skrivning

- Skrive sammenhængende fiktive og ikke-fiktive tekster
- skrive refererende, beskrivende og berettende
- kende en del af lydfølgereglene i henhold til funktionel stavning
- skrive på computer med passende hastighed.

Undervisningen på 5. og 6. klassetrin

Arbejde med den sproglige udvikling

Arbejdet fra de tidligere forløb med forskellige lytte- og kommunikationsaktiviteter udbygges yderligere. Eleverne øves i at være aktivt lyttende dvs. stille relevante spørgsmål til det, de ser og hører, således at dialogen kommer i centrum.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisationer opøves eleverne i at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for meninger.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd. Arbejdet kan tage udgangspunkt i elevernes nysgerrighed over for sproget og i deres iagttagelser af sproget i og uden for skolen. Der kan fx eksperimenteres med sproget i forskellige sammenhænge. Både i korte fremførelser fx dagens reklame, digt, vittighed eller ord, og i længere og sammenhængende forløb.

Elevernes kendskab til forskelle og ligheder mellem sprog og sprogenes forside er stadig genstand for undren og diskussion. Der arbejdes fx med fremmedord og med kulturbundne udtryk, fx "tak for mad".

Langt de fleste elever vil ved slutningen af 6. klassetrin have en hurtig og sikker afkodning.

Arbejde med læsning

En del elever har problemer med dybden i begreber og dermed forståelsen af teksten. Ud over at eleverne skal lære at benytte forskellige læseforståelsesstrategier, drejer det sig om at de får nuanceret deres sproglige begrebsverden og læsefærdigheden gennem erfaringen med forskellige teksttyper og at de får tilpasset deres læsning til den øjeblikkelige læseopgave.

Det betyder, at alle lærere, der har fag, der kræver læsning, må være bevidste om, at udvidelse af elevernes ordforråd og sproglige bevidsthed, læsning og skrivning er tværfaglige kompetencer og dermed et fælles ansvar for alle lærere.

I forhold til den faglige læsning er det vigtigt, at eleverne undervises i relevante læsestrategier i forhold til de krav, som fagenes tekster stiller.

Efter 6. klassetrin

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Det talte sprog

- Lytte til fortælling og oplæsning og følge op med analytiske og vurderende spørgsmål
- forstå talt dansk, som det bruges i undervisningen, i samtaler og i elektroniske medier
- forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster
- forstå og diskutere en film eller lignende og gøre rede for hovedindhold og væsentlige detaljer
- udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i sammenhængende mundtlig form
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende i fortælling, referat og diskussion
- bruge talesproget forståeligt i samtale, samarbejde, diskussion, fremlæggelse og fremførelse.

Sprog og sprogbrug

- Anvende et relativt præcist ordforråd inden for almene og faglige emneområder
- kende de vigtigste sætningsled og have viden om forskellige ordklasser og deres funktion i sproget.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

- Reflektere over at være tosproget, og hvordan eleverne bedst videreudvikler sprogene
- anvende og diskutere hvilke kommunikationsstrategier der er hensigtsmæssige i forskellige situationer
- gætte, for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger, idet såvel kontekst som almen viden inddrages.

Skriftsprogstilegnelse – læsning

- Læse forskellige genrer med større kompleksitet
- læse klasesvarende tekster sikkert med god læsehastighed
- tilegne sig klasesvarende teksters indhold og referere eller genfortælle dem
- arbejde med analyse og fortolkning af teksterne
- søge viden på egen hånd gennem læsning
- tilpasse læsningen efter teksten og bruge forskellige læsemåder som oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning
- læse op og gengive egne og andres tekster med indlevelse.

Skriftsprogstilegnelse – skrivning

- Skrive sammenhængende i fiktive og ikke-fiktive genrer
- skrive referende, beskrivende og berettende
- indsamle stof, disponere et indhold og skrive fra idé til færdig tekst
- bruge skrivning som hjælpemiddel, fx ved at tage notater
- anvende lydfølgeregler i egen stavning og bruge substantiver, verber og adjektiver i korrekt bøjningsform.

Mål for sprog og læsning – synoptisk opstilling

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Det talte sprog	Lære at lytte til det danske sprog.	Lytte aktivt.			
At lytte	Lære at lytte til højtlesning.	Lytte til højtlesning og fortælling med forståelse.	Lytte til fortælling og oplæsning med forståelse.	Lytte til fortælling og oplæsning og følge op med spørgsmål.	Lytte til fortælling og oplæsning og følge op med analytiske og vurderende spørgsmål.
At forstå	Lære at forstå danske ord og vendinger som knytter sig til tilbagevendende handlinger.	Forstå talt dansk om kendte emner som forekommer i dagliglivet.	Forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen og i samtaler	Forstå talt dansk, som det bruges i undervisningen, i samtaler og i elektroniske medier.	Forstå talt dansk, som det bruges i undervisningen, i samtaler og i elektroniske medier.
	Lære at forstå hovedindholdet af danske billedbøger.	Forstå og følge med i oplæsning og fortælling.	Forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster.	Forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster.	Forstå og følge med i oplæsning og fortælling af klassesvarende tekster.
	Lære at forstå meningen i enkle sætninger.	Forstå og følge en instruktion og en kollektiv besked.	Forstå og følge en instruktion og en kollektiv besked.		
			Følge med i lyd- og billedmedier om emner, der er centrale for eleverne, og gøre rede for hovedindholdet.	Følge med i lyd- og billedmedier og gøre rede for hovedindholdet eller detaljer, afhængigt af formålet.	Forstå og diskutere en film eller lignende og gøre rede for hovedindhold og væsentlige detaljer.

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
At kunne udtrykke sig	Kunne sætte ord på tilbagevendende daglige handlinger.	Fortælle forståeligt med støtte om egne oplevelser og beskrive daglige gøremål knyttet til børnehave, hjem og fritid.	Fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.	Give mundtligt udtryk for fantasi, følelser, erfaringer og viden.	Udtrykke fantasi, følelser, tanker, erfaringer og viden i sammenhængende mundtlig form.
	Lære at danne korrekte sætninger.	Anvende et mundtligt sprog aktivt med begreber og sætninger.	Udtrykke sig forståeligt i samtale, genfortælling og fortælling.	Udtrykke sig forståeligt i samtale, fortælling, referat og diskussion.	Udtrykke sig forståeligt og sammenhængende i samtale, fortælling, referat og diskussion.
	Deltage i små rollespil og dramatiseringer af fortællinger og sange.	Deltage i rollespil og dramatiseringer af fortællinger og sange.	Deltage i rollespil og dramatiseringer.		
At samtale	Lære at indgå i samtaler og dialog om forskellige temaer, som gruppen arbejder med.	Indgå i samtaler og dialog om forskellige temaer som gruppen arbejder med.	Bruge talesproget i samtale, samarbejde og fremførelse.	Bruge talesproget i samtale, samarbejde, diskussion, fremlæggelse og fremførelse.	Bruge talesproget i samtale, samarbejde, diskussion, fremlæggelse og fremførelse.
	Lære at samtale om alderssvarende bøger og billedmedier.	Samtale om alderssvarende bøger og billedmedier.			

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Sprog og sprogbrug	Lære udtryk og begreber for nære og konkrete ting.	Anvende overbegreber for hverdagsting (fx legetøj, frugt, møbler).	Anvende og forstå et elementært ordforråd, herunder også førfaglige ord.	Anvende og forstå et elementært førfagligt og fagligt ordforråd, der anvendes i undervisningen.	Anvende et relativt præcist ordforråd inden for almene og faglige emneområder.
	Lære et basisordforråd af især substantiver og verber. Basisordforrådet udvides senere med farvernes navne, ofte anvendte adjektiver og præpositionsforbindelser fx for tid.	Anvende begreber for rum og retning.			
	Lære at anvende gængse faste vendinger.	Anvende gængse faste vendinger.	Vide, at sprog er opbygget af ord og sætninger, og at der er forskellige ordklasser.	Vide, hvad en sætning er og kende til forskellige ordklasser.	Kende de vigtigste sætningsled og have viden om forskellige ordklasser og deres funktion i sproget.
		Kunne forstå enkle grammatiske bøjninger.			

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Viden om sprogtilegnelse og egen læring		Deltage i små samtaler om sprog og hvorfor man lærer sprog.	Deltage i små samtaler om sprog, og hvordan man lærer sprog.	Deltage i samtaler om sprogtilegnelse fx at sprog kan læres i og udenfor skolen	Reflektere over at være tosproget og hvordan de bedst videreudvikler sprogene.
		Opmuntres til at anvende kommunikationsstrategier, bl.a. brug af overbegreber, mimik og kropssprog.	Lære at anvende kommunikationsstrategier, bl.a. omskrivning, brug af overbegreber og synonymer, mimik og kropssprog.	Anvende enkle kommunikationsstrategier, fx omskrivning, brug af overbegreber og synonymer.	Anvende og diskutere hvilke kommunikationsstrategier der er mest hensigtsmæssige i forskellige situationer.
		Opmuntres til at turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber.	Turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber.	Gætte på betydningen af ukendte ord og vendinger i forbindelse med billed-, lyd- og læsetekster.	Gætte, for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger, idet såvel kontekst som almen viden inddrages.
		Spørge eller gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået.	Spørge eller gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået.	Bruge forskellige strategier for at tilegne sig viden og forståelse fx at bruge ordbog, internet, skolebibliotek.	
		Vide at en tekst har en oplevelses- og en meddelelsesværdi.			
		Samtale om, hvad man bruger læsning og skrivning til.			

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Skriftsprogstil-egnelse - læsning At afkode		Kende læseretningen Kunne finde og skrive eget navn. Kunne skelne mellem tal og bogstaver. Vide at ord er opbygget af lyde, og at en historie/tekst er opbygget af ord og sætninger Kunne opdele ord i stavelser. Kunne finde forlyd i lydrette ord.	Tilegne sig de grundlæggende strategier i forbindelse med læseprocessen som at benytte bogstavlydene effektivt i afkodningen af ukendte ord, anvende ordbilleder, anvende allerede kendte ord i afkodningen af ukendte ord og benytte sig af ydre ledetråde.	Læse skønlitteratur og faglitteratur skrevet for alderstrinnet og gengive hovedindholdet af disse tekster.	Læse forskellige genrer med større kompleksitet.
Læsesikkerhed og hastighed			Læse en kendt tekst passende til klassetrinnet.	Læse sikkert med en god læsehastighed fx kunne læse undertekster på alderssvarende tv.	Læse classesvarende tekster sikkert med god læsehastighed.
Læseforståelse			Udtrykke sin egen forståelse af teksten.	Tilegne sig classesvarende teksters indhold og genfortælle dem. Læse en instruktion, arbejdsbeskrivelse eller lignende og vise forståelse gennem handling. Begyndende analyse af elementer i tekster fx personbeskrivelse.	Tilegne sig classesvarende teksters indhold og referere eller genfortælle dem. Læse en instruktion, arbejdsbeskrivelse eller lignende og vise forståelse gennem handling. Arbejde med analyse og fortolkning af tekster.

	Børnehaven		Skolen		
	2. – 5. årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Læsning som middel til viden				Søge viden på egen hånd gennem læsning.	Søge viden på egen hånd gennem læsning.
				Finde oplysninger i kendt og ukendt tekst gennem oversigtslæsning og punktlæsning.	Tilpasse læsningen efter teksten og bruge forskellige læsemåder som oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning.
				Udvikle egnede læsestrategier i forhold til faglige tekster.	Udvikle egnede læsestrategier i forhold til faglige tekster.
Læsning og fremførelse				Oplæsning med indlevelse.	Læse op og gengive egne og andres tekster med indlevelse.

	Børnehaven		Skolen		
	2 til 5-årige	efter førskolen	efter 2. klassetrin	efter 4. klassetrin	efter 6. klassetrin
Skrift-sprogstil-egnelse – skrivning	Få mulighed for og blive opfordret til at legeskrive.	Kunne tegne/legeskrive en fortælling, som barnet selv kan gengive.	Skrive små meddelelser og enkle tekster om egne oplevelser.	Skrive sammenhængende fiktive og ikke-fiktive tekster.	Skrive sammenhængende i fiktive og ikke-fiktive genrer.
				Skrive refererende, beskrivende og berettende.	Skrive refererende, beskrivende og berettende.
					Indsamle stof, disponere et indhold og skrive fra idé til færdig tekst. Bruge skrivning som hjælpemiddel, fx ved at tage notater.
			Stave små lydrette ord og de hyppigst anvendte ord korrekt.	Kende en del af lydfølgereglerne i henhold til funktionel stavning	Anvende lydfølgeregler i egen stavning og bruge substantiver, verber og adjektiver i korrekt bøjningsform.
			Benytte computeren til skrivning af små tekster.	Skrive på computeren med passende hastighed.	

Centralt stillede prøver ved Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Samlet oversigt over centrale test

Fag	Prøve	Tages af	Klassetrin	Tidspunkt	Møder
Børnehaven	Gruppeprøve af førskolebørn til forberedelse af samtaleark mellem børnehave og skole.	Pædagoger i førskolegruppen	Førskolen		Samtale mellem pædagoger og lærere
Dansk	Læseprøve OS64	Skolepsyk. Kontor	2. klasse	august-september	Efterfølgende evalueringssmøde
	Læseprøve OS120	Skolepsyk. Kontor	3. klasse	august-september	Efterfølgende evalueringssmøde
	Læseprøve SL 40	Skolepsyk. Kontor	4. klasse	august-september	Efterfølgende evalueringssmøde
	Læseprøver SL 60	Skolepsyk. Kontor	5. klasse	august-september	Efterfølgende evalueringssmøde
	Diagnostisk stavetest ST5 måler stavekompetence og viser hvilke fejltypen elever laver	Dansklærer	5. klasse	marts-april	Efterfølgende evalueringssmøde
Tysk	Diagnostischer Rechtschreibtest DRT4 Diagnostisk stavetest der måler stavekompetence og viser hvilke fejltypen elever laver	Tysklærer	4. klasse	februar-marts	Frivilligt formøde Efterfølgende evalueringssmøde
	Würzburger Leise Leseprobe WLLP Læseprøve Måler afkodningssikkerhed og læsehastighed	Tysklærer	4. klasse	februar-marts	Frivilligt formøde Efterfølgende evalueringssmøde
Matematik	Matematik Grundlæggende MG Diagnostisk prøve	Matematiklærer	5. klasse	august-september	Efterfølgende evalueringssmøde
Engelsk	Frivilligt projekt "Animal projekt" kan gennemføres på en uge.	Engelsklærer	5. klasse	marts-april	Efterfølgende evalueringssmøde
	Obligatorisk ordforrådtest	Engelsklærer	5. klasse	marts-april	Efterfølgende evalueringssmøde

Liste over materialer, der er udarbejdet til Sprog og Læsning

- **Mål og Handleplaner for børnehaven - 6. klasse**
 - Obligatoriske fra årsskiftet 2001
- **Forældrefoldere og plakat**
 - Udsendes november 2001
- **Obligatoriske læseprøver**
 - Indføres for 3. klassetrin i 2000/2001
 - Indføres for 2. klassetrin i 2001/2002
 - Indføres for 4. klassetrin i 2002/2003
 - Indføres for 5. klassetrin i 2004/2005
- **Samtaleark ved overgangen fra børnehave til skole (2002)**
- **Idekataloger for børnehaven og 1. og 2. klasse**
 - Udsendt i november 2003
- **Frivillige læseprøver på 5. og 6. klassetrin**
 - Indføres i skoleåret 2003/2004
- **Kurset "Vi er alle sproglærere"**
 - Gennemføres fra september 2004 for lærere og pædagoger
 - Gennemføres fra 2005 for pædagogmedhjælpere ved børnehaver
 - "Sproglærere"- dimensionen tages fra 2005 med introduktionskurset for nyansatte
- **Idékatalog for 3. - 6. klasse**
 - Udsendt i foråret 2006
- **Konference på IDA på tværs af skole og børnehave**
 - Ideer til Sprog og Læsning
 - Distribuering af Læs, læs, læs-materialet via IDA
- **Revidering af timefordelingsplan for grundskolen**
- **Mål og Handleplaner for børnehaven - 6. klasse**
 - Obligatoriske fra 2009